

Laadukkaat korkeakoulut takaavat menestyksen

Vihreät ehdotukset korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kehittämiseksi

Hyväksytty puoluehallituksessa 1.12.2006

Johdanto

Suomi haluaa menestyä kansainvälisessä kilpailussa korkealla osaamisella. Strategiamme on rakennettu tiedon, osaamisen ja innovaatioiden varaan. Valinta on oikea, mutta valitulla tiellä kulkeminen vaatii uskallusta. Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen laatu ei synny itsestään.

Vihreille koulutukseen panostaminen on tärkeä arvovalinta. Maksuton ja laadukas koulutus luo Suomeen merkittävän tieto- ja osaamispääoman, josta on hyötyä koko yhteiskunnalle. Tästä on pidettävä hyvä huoli. Koulutus, etenkin korkeakoulutus, antaa välineitä toimia muuttuvassa maailmassa. Valmius kohdata ajan haasteita on jatkossa yhä tarpeellisempaa.

Vaikka koulutus on väline hyvän yhteiskunnan rakentamiseen, sivistys on nähtävä myös itseisarvona. Laaja sivistys on osa hyvinvointia ja korkeakoulujärjestelmän yksi tärkeimmistä tehtävistä on ylläpitää suomalaisten sivistystasoa. Osa suomalaista sivistystä on kaksikielinen korkeakoulujärjestelmä.

Koulutuksen laadun ja tasa-arvoisuuden kannalta julkinen rahoitus on avainasemassa. Julkinen rahoitus voi parhaalla tavalla varmistaa vapaan tieteen ja tasa-arvoisen koulutuksen suotuisan kehityksen. Samalla rakenteiden uudistaminen on välttämätöntä. Toimiva korkeakoulutus on sekä nykyistä runsaammin resursoitua että paremmin koordinoitua, joustavampaa ja yksilölliset tilanteet huomioon ottavaa.

Tässä keskustelupaperissa pohditaan korkeakoulutuksen nykytilannetta ja tehdään konkreettisia ehdotuksia lähitulevaisuuden suuntaviivoista. Ehdotukset liittyvät rahoitukseen, tieteen tekemisen edellytyksiin, korkeakouluverkon ja -tutkintojen järjeistämiseen ja korkeakouluyhteisön hyvinvoinnin parantamiseen.

Korkeakoulutuksen rahoitusta on lisättävä

Korkeakoulutukseen ja tutkimusrahoitukseen on panostettava nykyistä enemmän. Lisärahoitusta on suunnattava ennen muuta perusrahoitukseen, joka on luonteeltaan jatkuvaluonteista julkista rahoitusta. Perusrahoituksen lisääminen on paras tapa turvata opetuksen ja perustutkimuksen jatkuvuus. Koulutuksen ja tutkimuksen laatua parannetaan ensisijaisesti lisäämällä henkilökuntaa. Suunnan pitää siis olla kokonaan toinen kuin se, johon hallituksen tuottavuusohjelman leikkauksilla pyritään.

Perusrahoituksen matala taso näkyy opetushenkilökunnan määrässä. Opiskelijoiden määrä on kasvanut 15 vuodessa yli puolitoistakertaiseksi, mutta henkilökunnan määrä on lisääntynyt vain kymmenyksen. Laadun takaamiseksi koulutuksen resurssien on seurattava opiskelijamääriä. Ajanpuute on suurin uhka opetuksen laadulle. Jos henkilökunnalla ei ole aikaa opiskelijalle, opiskelu on vain kirjojen ulkolukua. Olemassa olevia resursseja on myös käytettävä jatkossa entistä tehokkaammin.

Perusrahoituksen painottamisen yhteydessä myös korkeakoulujen taloudellista asemaa ja rahanjakomalleja on kehitettävä. Yleisesti voidaan sanoa, että rahanjakomallien pitää korostaa laadullisia kriteerejä. Tutkimäärien sijaan yliopistoissa pitää tarkastella opetuksen määrää ja laatua. Ammattikorkeakoulujen rahoituksessa ja rakenteessa on huomioitava niiden perustehtävät, eli työelämälähtöinen koulutus ja alueen elinkeinoelämän kehittäminen.

Opiskelijoiden opintojen tukemiseen tarvitaan lisäresursseja. Opintotuki on kutistunut lamasta asti, joten opiskelijoiden mahdollisuudet keskittyä opintoihinsa ovat vähentyneet taloudellisista syistä. Nykyjärjestelmää kehitettäessä painopisteen tulee olla opintorahan korottamisessa. Myös apurahansaajien asemaa on parannettava, etenkin sosiaaliturvan ja eläkkeiden kertymisen suhteen. Korkeakouluopetuksen on oltava jatkossakin opiskelijoille maksutonta.

Vihreät ehdotukset korkeakoulutuksen rahoituksen lisäämisestä

Yliopistojen perusrahoitusta pitää lisätä

Vuosina 2008—2011 yliopistojen perusrahoitusta tulee lisätä uudella kehittämislailla Tiede- ja teknologianeuvoston ehdotuksen mukaisesti vähintään 50 miljoonalla eurolla vuosittain.

Opettaja—opiskelija-suhde on saatava kuntoon

Nykyisin monilla aloilla on jo 20 opiskelijaa yhtä opettajaa kohden. Riittävän opetuksen ja ohjauksen varmistamiseksi hyvänä tavoitteena voidaan pitää keskimäärin 15 opiskelijaa yhtä opettajaa kohti.

Korkeakoulujen tulohajautusjärjestelmää ja taloudellista autonomiaa on parannettava

Yliopistojen tulohajautusta on muutettava siten, että se kannustaa panostamaan opetukseen. Ammattikorkeakoulujen ohjauksessa on paremmin huomioitava paikalliset kontaktit ja opiskelijoiden työllistyminen. Yliopistoille on annettava oikeus rahastoida varojaan.

Opiskelua on tuettava nykyistä enemmän

Elinkustannusten nousun vuoksi opintorahaa on korotettava 15 prosentilla. Opintolainan takaisinmaksu on kytkettävä tuloihin. Kauaskantoisesti ajatellen opiskelijoittenkin taloudellisiin ongelmiin paras kokonaisratkaisu on perustulo.

Akateemisille pätkätyöläisille lisää turvaa

Apurahatutkijat on pikaisesti saatava sosiaaliturvan ja eläkkeiden piiriin mallilla, joka ei pienennä jaettavien apurahojen määrää tai yksittäisten apurahojen suuruutta. Erillislaki on paras tapa tämän toteuttamiseen. Apurahatutkijoilla on oltava oikeus työttömyysturvaan ja toimeentulotukeen.

Tieteen tekemisen edellytykset kuntoon

Yliopistojen rahoituksesta perusrahoitus kattaa tällä hetkellä kaksi kolmasosaa, loppu on pääosin julkista projektirahoitusta. Projektirahoituksen suuri määrä aiheuttaa byrokratiaa. Teknillisillä aloilla jopa 40 prosenttia professoreiden ja varttuneiden tutkijoiden työajasta kuluu rahan hakemiseen tiedemarkkinoilta. Valtio siis rahoittaa yliopistoihin henkilökuntaa, jonka työn keskeinen osa on tutkimusrahoituksen hakeminen. Tästä huolimatta tutkimusrahoituksen lisäyksissä on painotettu hankerahoituksena jaettavaa T&K -rahoitusta. Tämä ei voi olla tarkoituksenmukaista.

Julkista tutkimusrahoitusta kasvatettaessa on korostettava perusrahoituksen lisäämistä, ja hankerahoitusta on kehitettävä niin, että byrokratia vähenee. Virkojen lisääminen on keskeistä tutkimuksenkin kannalta, sillä silloin tutkijat pääsevät keskittymään varsinaiseen työhönsä. Virkojen määrällä on selvä suhde myös kansainvälistymiseen, sillä virassa olevan tutkijan on helpompi lähteä ulkomaille. Uudistettu palkkausjärjestelmä on jatkuvasti aliresursoitu, joten osa perusrahoituksen lisääntymisestä voitaisiin käyttää tulospalkkioihin.

Tiedepolitiikka on tapa vaikuttaa rahoituksen tuloksellisuuteen. Suomen tulee vaikuttaa EU:n tutkimusrahoitukseen niin, että näkemys innovaatioista laajenee teknologiahankkeiden ulkopuolelle. EU:n tiedepolitiikan rinnalle tarvitaan silti nykyistä vahvempaa kansallista politiikkaa, jota tukisi tutkimusrahoituksen keskittäminen yhden ministerin, esimerkiksi korkeakoulu- ja tiedeministerin, vastuulle. Tuloksellisuutta parantaa myös se, että tutkijanuralle suuntautuvat parhaat osaajat sukupuolesta riippumatta.

Vihreät ehdotukset tieteen tekemisen edellytysten parantamisesta

Julkinen tutkimusrahoitus on nostettava OECD-maiden kärkeen

Julkista rahoitusta on kehitettävä kunnianhimoisesti, koska se luo parhaat edellytykset vapaan tieteen tekemiselle ja mahdollistaa laadukkaan korkeakouluverkon.

Tutkimus tarvitsee byrokratian vähentämishjelman

Tutkimusrahoituksen painopistettä on siirrettävä perusrahoituksen suuntaan, jotta tutkijat pääsevät keskittymään varsinaiseen työhönsä, tutkimukseen. Virkojen lisääminen etenkin väitelleille tutkijoille parantaa myös kansainvälistymisen edellytyksiä.

Naisten tutkijanuraa on edistettävä

Naisten mahdollisuuksia suuntautua tutkijanuralle on parannettava Tutkijanuratyöryhmän loppuraportin mukaisesti mm. tasa-arvosuunnittelulla, koulutuksella ja hankerahoituksella.

Uutta palkkausjärjestelmää on parannettava

Uusi palkkausjärjestelmä UPJ ei ole ollut menestystarina. Suorituksen arviointia on siirrettävä kollektiivisempaan suuntaan ja sen pohjalta rakentuviin tulospalkkioihin on löydettävä resursseja.

Tiedepolitiikka ja tutkimusrahoitus saman ministerin vastuulle

EU:n tiedepolitiikan rinnalla tarvitaan vahvaa kansallista politiikkaa, joka toteutuu parhaiten silloin, kun tiedepolitiikka ja julkinen tutkimusrahoitus ovat yhden ministerin vastuulla. Tämä myös kannustaa sektorit ylittävään tutkimukseen, jossa on mahdollisuus innovaatioiden syntymiseen.

Korkeakouluverkko ja tutkinnot nykyistä toimivammiksi

Suomalainen korkeakoulujärjestelmä rakentuu kahdesta sektorista, yliopistoista ja ammattikorkeakouluista, joilla on toisistaan poikkeavat profiilit ja tehtävät. Tätä kutsutaan duaalimalliksi. Maassamme vallitsee keskeisten koulutuspoliittisten toimijoiden välillä konsensus siitä, että korkeakoulututkintoja kehitetään jatkossakin duaalimallin pohjalta.

Käytännössä kahteen sektoriin perustuva koulutusjärjestelmä ei ole selkeä. Yliopistoissakin tehdään alueellista kehittämistyötä ja opiskellaan ammatteihin, ammattikorkeakouluissa puolestaan on tutkimustoimintaa. Ihanteellinen opintopolku mahdollistaa yksilölliset ratkaisut korkeakoulusektorin sisällä ja tarvittaessa myös korkeakoulusektoreiden välillä. Liikkuvuus tutkintojen ja korkeakoulujen välillä on nykyisin monimutkaista, eikä opintojen välisille siltaopinnoille ole määritelty kriteereitä. Samoin yliopistojen opintoaikojen rajausta on turha joustavuuden este. Elinikäisen oppimisen näkökulmasta opintojen täydentämisen tulee olla sujuvasti mahdollista.

Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen puolella on tapahtumassa paljon. Useilla paikkakunnilla yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat alkaneet kehittää erilaisia yhteistyömuotoja, kuten kielten opetusta ja tukipalvelua hoitavia konsortioita. Yhteistyö on kannatettavaa silloin, kun se on alueellisesta näkökulmasta tarkoituksenmukaista. Alueellisesti hajautettu järjestelmä on ollut osa suomalaisen korkeakoululaitoksen menestystä, ja sitä täytyy vaalia vastakin.

Ikäluokkien pienenemisen johdosta korkeakouluverkkoa on alettu järjellä yksikkörakennetta kokoamalla ja kehittämällä. Samalla koulutusmääriä on tarkasteltava kriittisesti ja alakohtaisesti tehtävä ratkaisut sopivista koulutusmääristä.

Vihreät ehdotukset korkeakouluverkon ja -tutkintojen kehittämisestä

Koulutuksen tulee antaa riittävän laajaa formaalia ja yleistä taitotietoa

Koulutus ei saa palvella vain tuotannon tarpeita vaan yksilön, työyhteisön ja koko yhteiskunnan kehittymistä. Jokaisella on oltava mahdollisuus koulutuksen täydentämiseen ja tarvittaessa uudelleen kouluttautumiseen elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti.

Opintoaikoihin tarvitaan lisää joustoa

Joustavat opintoajat mahdollistavat työkokemuksen hankkimisen ja opintojen uudelleensuuntaamisen alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamisen välillä ja opintojen keskellä. Ammattikorkeakoulujen ns. pakkohausta on syytä luopua.

Yhteistyötä ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä on lisättävä

Konsortiomallinen yhteistyö esimerkiksi kielten opetuksessa ja tukipalveluissa on kannatettavaa silloin, kun se lisää voimavaroja ja parantaa koulutuksen laatua. Uudistuksiin on aina otettava opiskelijoiden edustajat ja korkeakoulun henkilöstö mukaan.

Duaalimallia on voitava kriittisesti arvioida

Korkeakoulujärjestelmän kahden pilarin rajoista ja niiden keskinäisestä suhteesta on voitava käydä ennakkoluulotonta keskustelua. Esimerkiksi liikkuvuuden alalta ja korkeakoulusektorilta toiselle on oltava nykyistä joustavampaa.

Korkeakoulujen on profiloitettava pitkäjänteisesti

Keskittymällä tiettyihin koulutusaloihin ja valitsemalla painopisteitä koulutus- ja tutkimusalojen sisällä korkeakoulut voivat kehittyä tarpeeksi suuriksi kokonaisuuksiksi kriittisen massan syntymisen kannalta.

Korkeakouluyhteisön hyvinvointi on osa koulutuksen laatua

Yliopistoissa päätöksenteko rakentuu kolmikantamallille niin, että professorit, muu henkilökunta ja opiskelijat ovat edustettuina. Myös ammattikorkeakoulun hallituksessa ovat edustettuna johdon lisäksi opettajat, muu henkilökunta ja opiskelijat. Ideaalitulanteessa opiskelijoiden edustus näkyy kaikessa valmistelussa ja kehitystyössä niin, että yhteistyö parantaa päätösten laatua.

Suomessa korkeakouluilla on perinteisesti ollut vähemmän vastuuta opiskelijoiden hyvinvoinnista kuin muissa Euroopan maissa. Tämä näkyy suhtautumisessa opinto-ohjaukseen ja opiskelijapalveluihin. Opinto-ohjaus jää helposti heikkoon asemaan, eikä se varsinkaan yliopistoissa ole arvostettua työtä. Ohjauksen kehittämisen lisäksi tarvitaan opintoneuvontapsykologeja, sillä opiskelijoilla on perinteisten graduongelmien lisäksi yhä enemmän opiskelutaito-ongelmia ja oppimisvaikeuksia. Korkeakouluopiskelijoista jopa joka neljäs kärsii mielenterveysongelmista. Terveystieteiden kehittämisen erityistä huomiota on kiinnitettävä mielenterveystyöhön ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden terveydenhuollon järjestämiseen.

Palvelut ja opetuksen järjestelyt eivät ole pieniä käytännön asioita, vaan ne vaikuttavat ratkaisevasti monien opiskelijoiden ja tutkijoiden työskentelyyn. Korkeakoulutuksen laadun kehittämiseksi on perheellisten, ulkomaalaisten ja vammaisten opiskelijoiden asemaa ja opintojen edellytyksiä parannettava. Kansainvälistymisen osalta on kiinnitettävä huomiota myös ulkomaille lähteneiden paluumahdollisuuksiin.

Vihreät ehdotukset korkeakouluyhteisön hyvinvoinnin lisäämiseksi

Korkeakouluyhteisö on kokonaisuus

Korkeakouluissa ei ole asiakkaita, on vain yhteisön jäseniä. Kaikessa päätöksenteossa pitää olla niin opettajien, opiskelijoiden kuin muunkin henkilökunnan tasapuolinen edustus.

Keskeiset opiskelijapalvelut on saatava kuntoon

Opinto-ohjauksen on oltava arvostettua työtä, joka kuuluu työaikaan. Opintoneuvontapsykologeja ja mielenterveyspalveluita tarvitaan lisää. Kunnissa on panostettava ammattikorkeakouluopiskelijoiden terveydenhuoltoon ja sen resurssit on lailla turvattava.

Perheellisten opiskelijoiden opintojen etenemistä on tuettava

Minimiäitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa on nostettava työmarkkinatuen tasolle ja tukien yhteensovittamista on parannettava. Lapsille on järjestettävä lyhytaikaista hoitoa ja opiskelukäytäntöjä on tehtävä joustavammiksi.

Kansainvälistyminen tarvitsee edelleen toimenpiteitä

Ulkomaalaisten opiskelijoiden ja tutkijoiden lupamenettelyistä on tehtävä sujuvia ja arkitodellisuutta vastaavia. Suomalaisten opiskelijoiden ja tutkijoiden kansainvälistymistä on tuettava niin, että paluu opiskelu- ja työyhteisöön onnistuu saumattomasti.

Tilat ja työtavat on muutettava esteettömiksi

Design for all -ajattelun mukaisesti on uudistettava opetus- ja työtapoja sekä tiloja niin, että ne sopivat korkeakouluyhteisön vammaisille jäsenille. Jokaisessa korkeakoulussa tarvitaan päätoiminen henkilö, joka vastaa opetuksen ja työskentelyn esteettömyydestä.